

KOMMENTARER: TRYGVE SÖDERLING

Tre frågor till en spökvårdare

Opinionsskiften är intressanta. När rovdriften inom åldringsvården äntligen exploderade som politisk fråga – i Finland alltså – rasade föreställningen om de största vinstdrivande vårdjättarnas förträfflighet över en natt.

Det var den 24 januari i år som myndigheterna stängde ett Esperio Care-drivet vanvårdshem i Kristinestad. Knappast kunde Valvira förutse att det skulle bli väckarklockan som utlöste en kedjereaktion av nya avslöjanden och intensiv kritik. Snart var mediestormen ett faktum och redan 11.2. förklarade statsminister Sipilä (C) – med två månader kvar till riksdagsvalet – att vårdbolag som sätter ekonomisk vinst i första rummet ”borde överväga om de är i rätt bransch”.

Någon allvarligt menad U-sväng signalerade detta nu inte, ansvaret för att ”överväga” verkade fortfarande ligga på bolagen själva. Ändå var det en underförstådd lunga till regeringskumpanen Samlingspartiet, vårdjättarnas främsta bundsförvant, och en korrekt avläsning av hur den allmänna opinionen hade vaknat, kristalliserats och radikaliserats. Sipilä insåg att det just nu inte håller att fortsätta utmåla vårdkoncernerna som något slags magiska företagshjältar – så otroligt effektiva att de kan spara in miljarder både åt skattebetalarna och sig själva samtidigt som åldringar med fallskador dör på golven på deras spökbemannade institutioner för att den underbetalda personal som återstår har förbjudits att ringa efter ambulans.

Symbolen för den banala odska som här satts i system blev Esperis VD Marja Aarnio-Isohanni, som enligt skatteuppgifter har kasserat in en personlig kapitalinkomst på minst 12 miljoner euro sedan 2005. Efter avslöjandet i Kristinestad insåg hon, eller koncernledningen, vad krisen krävde: hon avgick/tvingades avgå och en ny VD tillsattes. Aarnio-Isohannis fortsatta inkomster påverkas ändå knappast väldigt radikalt, eftersom hon bland annat torde fortsätta lyfta arvoden som styrelseordförande för 100 (ett hundra) underavdelningar inom koncernen; hon blir knappast tvungen att en dag nöja sig med undermålig åldringsvård för egen del.

Samtidigt med Sipiläs uttalande nämnde några höga jurister (*Helsingin Sanomat* 11.2) en detalj som man tycker borde ha varit uppenbar från första början: en del av de verksamhetsformer som nu kommit i dagen borde utredas som brott. Rubriker som grovt bedrägeri, framkallande av fara, utsättande (*heitteillepano*), försummande av räddningsåtgärd samt dödsvållande kan vara aktuella.

Signaler om brottslig verksamhet har kommit också tidigare. Till exempel 13.2.2018, alltså för ett år sedan, inledde facken Tehy, SuPer och Erto en gemensam aktion där de påtalade exakt de typer av fusk och underbemanning som nu lyfts fram. Då liksom tidigare utan större mediegenomslag.

Det är i själva verket en gåta hur bolagen har klarat sig undan åtal så här länge; tydligen har finländarnas tandlöshet och sömnighet vaggat in dem i

en känsla av osårbarhet, ”går det så går det”. Nyliberalismen har en tendens att till och med skjuta sig i foten bara det är lönsamt på kort sikt.

Trots intensiv mediebevakning efter débåclet i Kristinestad finns en del frågor som i skrivande stund inte belysts tillräckligt i debatten. Kanske en spökvårdare eller spökkommunikationschef kunde svara på dem:

1. *Varför de vattentäta skotten mellan vårddebatten i Finland och Sverige?* Kritiken av ”vinster i välfärden” tog ju fart på allvar i Sverige efter den så kallade Carema-skandalen år 2011, som skadade varumärket så allvarligt att vårdkoncernen 2013 bytte namn till Vardaga. Vanvård, skatteflykt och kopplingar till skatteparadis exponerades och debatterades stort. Men trots att Finland haft en likartad utveckling – snabb utförsäljning och koncentration av välfärdstjänster till några få jättar ägda av multinationella riskkapitalister – har den rikssvenska kritiken ekat besynnerligt svagt i Finland.¹

Varför? En orsak kan vara den oöverstigliga språkmuren; debatter på rikssvenska kan väl inte vara aktuella i Finland? En annan orsak är att kritiken mot att berika kapitalister med medel vikta för välfärden främst har drivits av vänstern. För finländsk mainstream-press är det inte av första prioritet att berätta om svenska V:s, Mp:s och S:s agenda; det gäller också för finlandssvensk dagspress, som annars i princip kunde ha en roll som förmedlare.

2. *Det talas mycket om att vården är dyr, men vad kostar skattesvinnet i vården?* Hurudana summor talar vi om när stora koncerner kasserar in skattemedel samtidigt som de kör ner åldringsvården på knäna för att kunna betala ännu större bonus åt sina ägare? Ett indirekt mått på proportionerna kan kapitalinkomsterna för Esperi Cares ovan nämnda VD (nu ex-VD) Aarnio-Isohanni vara: i fjol upp-gavs hon ha tjänat över 5,75 miljoner euro. Hon är förstas inte ensam i koncernernas finländska ledarskikt om att ha hyfsade inkomster, men ingen tror

väl att de internationella ägarna nöjer sig med en mindre bit av kakan än de lokala mellanhänderna? I en svensk utredning till regeringen 2016 nämns en medianavkastning bland ”välfärdsföretagen” på 47%. Konkreta uppgifter om utflödet av pengar som i stället kunde användas i vården skulle vara politiskt sprängstoff. Men för att få fram dem räcker det inte med en titt i skattekalendern.

3. *Klassfrågan.* Ingen hävdar idag (öppet) att fattiga åldringar har förtjänat en uslare vård än rika. Det är i och för sig ett gott tecken. Men tystnaden kring den faktiska ojämlikheten döljer att också åldringsvården är ett klassamhälle. En tjock plånbok kan köpa den kompetenta, stimulerande och värdiga vård som en profitmaximerande, privat multijätte – efter att ha vunnit en trave kontrakt i kommunernas anbudstävlingar – tenderar att spara bort där ingen kollar, om det så ska gå över lik. Allra mest utsatta är förstas alla de ensamma, sjuka och glömska som saknar påstridiga anhöriga. Men till förlorarna hör också personalkedjans lägre kaster. Att de finländska vårdarlönerna och normerna ligger långt under skandinavisk medelnivå är ett stort resursslöseri, dels för att många händer söker sig bort till till exempel Norge, dels för att 10 000-tals vårdutbildade har lämnat branschen.

Man tänker sig ofta spökvårdaren som en osalig ande, en personalskugga som utbränd irrar omkring i vårdhemmets nattliga korridorer. Men egentligen skapas spöket ju i världens finanscentra, över kapitalstarka mötesbord, i glassiga kontorsskrapor. För att sen implementeras i den lokala kommandokedjan, från den förmögna VD:n ner till det mest underbetalda vårdbiträdet som sätts att städa både golv och turlistor för att ytterligare pressa kostnader och öka profiten.

Samtidigt öppnar just profitkravet en enkel metod att komma till rätta med spökvårdskoncernerna: lyckas vi sätta gränser som inte gör vanvård så extremt lönsam som det kan vara idag, försvinner de skummaste aktörerna helt frivilligt till nya marknader där större aningslöshet ännu råder. Att uppmana räven till självkontroll hjälper däremot inte när den redan kommit in i hönshuset.

25.2.2019

¹ Till exempel Jussi Kontinens grundliga och förtjänstfulla reportage ”Kun hoivasta tuli bisnes” i *Helsingin Sanomat* 15.3.2015 snuddar bara hastigt vid Carema-skandalen.